

До проблеми ендемізму флори (відповідь на рецензію)

Рецензія є відображенням концептуальної позиції рецензента щодо ендемізму флори, що є головною тезою та контраргументом до аналізу ендемічного елементу флори депресій: «Якщо йдеться про ендемізм, треба говорити тільки про види, які зустрічаються виключно в межах вибраної території, тобто в даному випадку – про ендеміки депресій...».

Проблема полягає, фактично, у процедурі аналізу ендемічного елементу конкретної території. Рецензент наголошує на «хибному розумінні і використанні автором поняття ендемік», аргументуючи це «штучним ексцентриситетом, який дозволяє автору статті в Україні називати певний причорноморсько-каспійський таксон ендеміком флори депресій ЛЗС, а колегам з Росії той же таксон вважати ендеміком Прикаспію» і т.д.

Автор абсолютно переконаний у штучній природі даного ексцентриситету та контраргументу у цілому, бо номінує причорноморсько-каспійські, паннонсько-причорноморські, східнопричорноморські і т.д. елементи за причорноморсько-каспійські, паннонсько-причорноморські та східнопричорноморські ендемічні елементи, що **репрезентують** флору депресій ЛЗС. Це доводить структура статті – ендемічні елементи диференційовані по конкретних ареалогічних групах. Автор підходить до ендеміка з традиційних релятивних позицій (опосередковано, через фіксацію його конкретною територією, що аналізується), але бере до уваги і його «абсолютний зміст», сутність, приймаючи, до речі, дефініцію рецензента: «Эндемик – таксон определенного ранга, распространенный исключительно в границах соответствующей фитохории». При цьому автор переконаний, що причорноморський ендем (що трапляється виключно у межах причорноморської фітохорії) є ендемом і у флорі Причорномор'я і, тим таки, причорноморським ендемом у флорі будь-якого конкретного регіону Причорномор'я. Аргументація проста. Беремо конкретну територію А і конкретного ботаніка Х. Ботанік Х, аналізуючи територію А, доходить того, що тут є 20 ендеміків. А тепер поділимо територію А на 2 частини: А.1 та А.2. Той же ботанік Х, керуючись тими ж переконаннями та методологічними принципами, при індивідуальному аналізі даних територій резюмує, що територію А.1 репрезентують 4 ендеміки (що трапляються виключно в межах даної території), а територію А.2 – допустимо, 7 ендеміків. І де решта?! А решта ендеміків території А (евриендеміки) у конкретних регіонах території А просто елімінують. Чи є у цьому логіка? Або, чи логічно причорноморські ендеми у флорі Причорномор'я кваліфікувати за ендеми, а у флорі ПЗС чи ЛЗС – конкретних ботаніко-географічних р-нах Причорномор'я – ці ендеми «завуальовувати» у «певні географічні елементи», що, фактично, пропонує рецензент? Це причорноморські ендеми у флорі ПЗС та ЛЗС! До речі, притому, що частина ареалу паннонсько-причорноморсько-прикаспійського геміендема *Pholiurus pannonicus* у ЛЗС не те що «не переважає рештки, що розкинулися далеко на схід і захід від Причорномор'я», а просто нікчемна проти них, це **складова(!)** його геміендемічного паннонсько-причорноморсько-прикаспійського ареалу (ареалу, що вкладається у конкретну фітохорію – Паннонсько-Причорноморсько-Прикаспійську флористичну область (Заверуха, 1985)), це частина арени філогенезу цього ендемічного таксону.

Дана проблема прилегла до традиційної інтриги масштабу ендемізму – порогові границі «ендемічної фітохорії» абсолютно інтуїтивні: і Опільський флористичний район, і Дніпровсько-Донський округ, і Паннонська провінція, і Голарктичне царство є фітохоріями. При цьому, опільські елементи є ендемічними по суті (розкривають «абсолютну сутність» ендемізму), а голарктичні – ситуативно, релятивно (у форматі

аналізу Голарктичного царства). Таким чином, коли приймається причорноморський ендемізм у цілому, то цей ендемізм або реалізується у конкретних регіонах Причорномор'я, або трансформується у щось абстрактне і суто формальне.

Рецензент наголошує: «Неправильно говорити, що «таксон апріорно є географічним елементом», таксон насправді не є геоелементом, бо геоелемент є одним з ботаніко-географічних параметрів таксону». Так, але даний ботаніко-географічний параметр є апріорним щодо таксону, бо таксон не існує до ареалу і поза ареалом – таксон апріорно є географічним елементом! Це його історія. [Теза: «доктор наук, професор є інтелігентною людиною» асимілює категорії з різних сфер суспільно-політичного життя, та чи буде хто апелювати до цієї тези? Чи це хибне твердження?].

Тепер щодо ступеня ендемізму флори депресій ЛЗС – 14,60%. Автор акцентує у роботі, що це показник, що об'єднує частки конфінітних та екстензивних геміендемів, і констатує, що частка дніпровсько-молочанських ендемів – 1,41% локальної флори. У даній роботі автор не ставив за мету «порівняння отриманих даних з даними по інших регіонах», бо робота є інвентаризаційною (через це, автор не посилається на роботу – *Ан.В. Ена. Ботанико-географические комментарии...*).

Автор б.-м. орієнтується у градієнтах ендемізму та рівнях ендемізму Карпат, Криму тощо. «Перевищення рівня ендемізму флори депресій визнаних центрів ендемізму Карпат і Криму в Україні, Пелопонесу та Сицилії у Середземномор'ї» є проблемою методологічною. У даному контексті абсолютно коректним і доречним параметром ендемізму флори депресій є 1,41% (еуендеміки), що акцентується у роботі.

Тлумачення ендемізму конкретними авторами багато у чому координується специфікою об'єкта дослідження: одна річ – острівні (у перен. сенсі), чітко окреслені флори Карпат, Криму, Сицилії, а інша – флора степової зони, де межі фітохорій суто формальні та суб'єктивні і є елементарно подоланими бар'єрами.

Щодо порівняльного аналізу, доречно процитувати дані по рівню ендемізму флори ПЗС – 28,6% (Крицька, 1988), що невимушено обходять «аналогічні, але коректно визначені» максимальні показники ендемізму на Східноєвропейсько-Середземноморських теренах (у 2,4 рази!).

Автор сприймає зауваження про потребу «перевірити дані щодо розповсюдження деяких видів», що буде предметом подальшого ретельного аналізу. Дана схема є провізornoю, але позиція у цілому обґрунтована. Різницю у ботаніко-географічній (ареалогічній) оцінці ендеміка почасти детермінують його номенклатурні аспекти, таксономічний статус та ін. об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Автор цитує М.В. Клокова (1955): «*Euphorbia leptocaula* – південнопонтичний ендем; західною межею його ареалу є долина р. Дністра», але, при цьому типізує *E. leptocaula* за причорноморсько-прикаспійський геміендем. Фіксація його у Нижньоволзькому та Нижньодонському р-нах не протирічить даній типології.

Ще одна теза філософського плану. За А.І. Толмачовим (1974, с. 136): «В каждом отдельном случае преимущественное значение приобретает распространение вида в определенной области или по смежеству с ней, в то время как особенности его же распространения в отдаленных от нее областях могут рассматриваться как второстепенные, а подчас (без вреда для дела) могут и игнорироваться», при цьому, автор усвідомлює специфіку аналізу ендемізму і типології ареалу ендемічного елементу.

Чому у роботі не цитується сучасний український таксономічний та номенклатурний стандарт – *Mosyakin S.L. & Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist.* – Kiev: M.G. Kholodny Institute of Botany. – 1999. – 345 р. – бо оперативний матеріал статті виходить за рамки флори України. А у тому, що автор дотримується даного стандарту, переконує хоча б номенклатурна редакція (*Peucedanum ruthenicum* M. Bieb., *Astragalus henningii* (Steven) Klokov і т. д.). Крайньої потреби у цитуванні зарубіжних авторів автору просто бракувало.

Автор дотепер не збагне метафору (чи алегорію?) рецензента, чому його (автора) розуміння ендемізму тотожне «зарахуванню як населення України загальної чисельності всіх народів, що мешкають в межах СНД, включаючи їх діаспори». Тому просто констатує, що не зараховує до населення України загальну чисельність всіх народів, що мешкають в межах СНД, включаючи їх діаспори, але, при цьому, вважає українцями не тільки людей, що проживають в Україні, але й населення Івано-Франківської області, м. Кривого Рогу чи с. Долинського Чаплинського р-ну Херсонської області.

Висновок: позиції щодо тлумачення ендемізму автор не змінить; «хорологічна редакція» та критичний аналіз конкретних груп ендемічного елементу є актуальною темою (предметом) подальших публікацій.

В.В. Шаповал

P.S. Два ключових поняття географії рослин *per analogiam*

1) Якесь людина є членом клубу, але ж вона не є клубом. Клуб – це об'єднання людей за інтересом.

Якийсь таксон належить до географічного елементу, але ж він не є географічним елементом. Географічний елемент – це сукупність таксонів зі схожими ареалами.

2) Є у світі союз двох країн. На території союзу діють в цілому 100 законів. Але кожна з союзних країн має власні закони, що їх дія розповсюджується виключно на територію цієї країни. В першій країні таких законів 10, а в другій – 20. Таким чином, законів, що діють тільки в окремих країнах союзу тільки 30, решта (70) має однакову силу в кожній з них і є загальносоюзними законами.

Є у світі флористична область з двох провінцій. На території області є в цілому 100 ендемічних видів. Але кожна з провінцій має власні ендеміки, що розповсюджені виключно на території цієї провінції. В одній провінції таких ендеміків 10, а в другій – 20. Таким чином, ендеміків, що зростають тільки в окремих провінціях області тільки 30, решта (70) розповсюджена на всій території області і є ендеміками цієї області.

Ан. В. Єна